

XIII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
Kolozsvár, 2010. május 14-16.

A Dávid és Góliát elbeszélés szövege (1Sám 17)

Szerző: Kató Szabolcs Ferencz,
Protestáns Teológiai Intézet Kolozsvár
református-evangélikus kar
lelkészképző szak

Témavezető: Dr. Balogh Csaba
Protestáns Teológiai Intézet Kolozsvár,
református-evangélikus kar
bibliai teológia, Ószövetség

A Dávid és Góliát elbeszélés (1Sám 17) egyike az Ószövetség legvitatottabb fejezeteinek. Ha a Sámuel könyvének 16-18 fejezeteit vizsgálja az olvasó, akkor az elbeszélte cselekményekben nem egyszer ismétlésekkel, redundanciával, ellentmondásokkal, összeférhetetlenségekkel találkozunk, nemcsak Sámuel első és második könyvének szemszögéből, hanem az azt közvetlenül megelőző fejezetekben elbeszélte események szemszögéből is. Két történetben olvasunk arról, hogy Dávid hogyan ismerkedik meg Saullal.¹ Először a 16, 14-23, majd pedig a 17, 55-18, 2 mutatja be úgy a leendő királyt, mint aki először találkozik uralkodójával. Ezen kívül maga Góliát legyőzése egy másik helyen (2Sám 21, 19) Elhanán nevéhez fűződik. A 18. fejezetben Saul két lányát tagadja meg tőle, kétszer akarja dárdával megölni Dávidot (1Sám 18, 10 és 19, 9-10).

A szövegkritika a különböző olvasatok egymáshoz való viszonyával és az összöveg megállapításával foglalkozik. Az 1Sám 17 tárgyalásakor az exegézis ezen feladata nem kis kihívás elé állítja a szöveggel foglalkozó teológusokat. Esetünkben ez nagy eltéréseket jelent a szövegvariánsok között, ti. a Codex Vaticanus (LXX^B) egy jóval rövidebb tudósítást tartalmaz Góliát legyőzéséről. A következő versek hiányoznak a LXX^B 17. fejezetből, melyeket csak a masszoréti szöveg (MSZ) tartalmaz: 12-31; 41; 48b; 50; 55-58.

A tartalmi és szövegkritikai kérdések tisztázására számos elmélet született, melyek közül a legfontosabbakat fogjuk bemutatni, majd pedig kísérletet teszünk egy új magyarázat kidolgozására. Saját véleményünk kifejtésekor, először azokat a verseket tárgyaljuk, melyeket a MSZ és az LXX^B egyaránt tartalmaz, rávilágítva a szerző üzenetére, majd bemutatjuk a közös anyag eltéréseit a két olvasat között, végül pedig a MSZ plusz anyagát tárgyaljuk.

A 1Sám 17. fejezetét tanulmányozó munkákat két nagy csoportba sorolhatjuk be: szinkron módszerekkel dolgozó exegetikai munkák és diakron módszereket felhasználó munkák. Módszertani szempontból először a szinkron módszer eredményeit ismertetjük, mely a szöveg jelenlegi formáját tekinti kiindulópontnak. Azután a diakron exegézis kutatástörténetét ismertetjük, mely számol a történeti fejlődés folyamatával, és amely megpróbálja ezt a sejtett folyamatot rekonstruálni.

1. 1

¹ Walter Dietrich és Thomas Naumann egyenesen három elbeszélést sorol azon történeteknek a sorába, amelyben elkezdődik Dávid „pályafutása”, melyek ugyanannak a témának variációi. A fent említett kettő mellett ide sorolja még a 16, 1-13 perikópát is. Dietrich, Naumann 1995, 87 old. Szerintünk azonban ez nem megalapozott, mert bár valószínűleg egy másik, a 16, 14-23 szerzőjétől különböző szerző alkotását dolgozta be a Sámuel könyvének redaktora, de ez az isteni kiválasztást mutatja be, nem pedig királyi udvarba kerülést. A két történetnek más-más súlypontjai vannak, melyek nem állnak ellentétben egymással.

A bemutatást egy monográfiával kezdjük, mely az OBO sorozat 73. darabjaként jelent meg, és melynek címe *The Story of David and Goliath*. A könyv négy kiváló exegéta közös munkája: D. Barthélemy, D. W. Gooding, J. Lust és E. Tov. A négy szerző közül D. W. Gooding az, aki narratív-irodalmi szempontból közelíti meg a kérdést, társaival szemben, akik a klasszikus irodalomkritika, illetve formakritika exegetikai iskoláit képviselik.

D. W. Gooding a MSZ szöveg egységességét hangsúlyozza, és annak irodalmi, tartalmi egysége mellett érvel. Számára a dublettek nem jelentenek alapot arra, hogy több hagyományt feltételezz. Dávid kétszeri bemutatása nem redundáns, és nem egy irodalmi érzék híján lévő szerző bővítője, hanem Dávid másodszori bemutatása a drámai hatást fokozza. Ahogyan szemben áll egymással a két ellenséges tábor, a filiszteus és az izraelita, úgy áll szemben egymással Góliát és Dávid. A késleltetett küzdelem fokozza a feszültséget. Az, ahogyan a szöveg egy másik eseményszálat indít el a 12. versben, ennek a késleltetésnek, feszültségnek egy példája. Ezzel szemben az LXX^B változat színtelenebb, kevesebb irodalmi fordulatot tartalmaz. Szerinte a MSZ az eredeti történet, melyet egy fantáziátlan elme csonkított meg az állítólagos egyenetlenségek kiküszöbölése végett. A rövidebb verzió megfosztja a szöveget irodalmi díszektől.²

Elmélete ellen kifogásként hozható fel, hogy egyoldalúan irodalmi szempontot alkalmaz egy szövegkritikai kérdés tisztázásakor. Az LXX^B egy értelmes, önmagában is teljes történetet közöl. Az, hogy ezt mennyire tartja valaki művészinak, irodalmi alkotásnak, az nagyon szubjektív megítélés.

1. 2

Egy sajátos megközelítést ajánl Dominic Rudman, aki a Saul és Dávid elhívástörténeteinek motívumait az ókori közel-keleti királykép szempontjából értékeli ki.³ Egy mélyebb, csupán a motívumok értelmezésével megérthető, allegorikus mondanivalót válaszol fel. Ez a mondanivaló mind Saul (1Sám 9) mind Dávid (1Sám 17) történetében a királlyá válásuk, illetve az uralkodásuk feladata. Mindkét történet a két király uralkodásának allegorikus bemutatása.

² „The combined version is the original version, which someone with a very literalistic, unimaginative mind has truncated, thinking thereby to improve it by removing doublets and discrepancies. It may not be without significance that a pedantic sense of time-tabling has contributed to the truncation.” Gooding 1986, OBO 73. 82 old. Walter Dietrich ezen a ponton a megközelítések szubjektív oldalát hangsúlyozza. Csak akik számára a dublettek lényegi ellentmondást, és értelmetlen ismétlést jelentenek, fogják művészietlennek tartani a hosszabb verziót, és előnyben részesíteni a rövidebbet, azaz az LXX^B változatot. Dietrich 1996, 178 old.

³Rudman 2000, 519-530 old. Bár hasonló gondolatokat tartalmaz J. Lust elmélete az idézett monográfiában, illetve G. Auld és C. Y. S. Ho tanulmánya, itt a párhuzam Dávid és Saul története között maga az allegória, és nem a tartalom. Egyébként egyik művet sem használja fel munkájában. A művek ismertetését lásd alább.

A számaron lovagló király képe egy kedvelt királyábrázolás az Ószövetségben. Saul történetéhez kapcsolódóan felhívja figyelmet, hogy itt nem a számaron lovagló király eszményi képe jelenik meg, noha elhívástörténetében van szó szamarokról (1Sám 9). Ennek bizonyításaként felvázolja, hogy királyképhez egyáltalán nem a szamár (רֶאֱמָן), hanem az öszvér (דָּרְבָּרִי) tartozik hozzá (1Kir 1, 33; 38; 2Sám 13, 29; 2Sám 18, 9), ezenkívül Saul nem találja meg a szamarakat. A királymotívum Saul esetében abban jelenik meg, hogy ugyanúgy kell uralkodjon Izrael felett, ahogyan a szamarakat kell visszatérítse apjához. Az uralkodás 1Sám 9, 17-ben megjelenő igéje רָצָה jelenti a motívum kulcsát. Saulnak Izrael rakoncátlan népét kell megzaboláznia.⁴ Ennek az igének ez utóbbi jelentésárnyalatát véli alkalmazni a tanulmány szerzője az 1Sám 9, 17-ben. Az azonban nem világos, hogy hogyan kapcsolódik az ige értelme a szamarak képéhez, ahogyan ő utal rá, hiszen állatokkal kapcsolatban nem jelenik egy igehelyen sem.

Dávid számára a pásztori foglalkozás jelenti a királyképet. Az 1Sám 17-ben két síkot vél felfedezni a szerző. Dávid megvédte nyáját a ragadozókkal szemben, és most Isten általa védi meg Izrael nyáját a filiszteus ragadozókkal szemben. A 46. vers kulcsfontosságú ebből a szempontból, hiszen itt a pásztor és ragadozó közötti küzdelem kimenetelét motívumként illeszti be Rudman szerint a redaktor. Dávid küzdelme a filiszteussal királyi feladatának allegóriája. Ez a feladat pedig az, hogy megvédje Isten nyáját, Izraelt, a ragadozóktól, a támadó ellenségtől. Szerinte a MSZ egy teljesebb képet ad a küzdelemről, így a LXX^B változatát másodlagosnak, rövidítésnek tartja.

1. 3

Az utolsó munka, amelyet röviden áttekintünk, a szinkron módszert alkalmazó módszerek közül, az eddigiekhez képest egy teljesen új megközelítést alkalmaz.⁵ Azzan Yadin nem a LXX^B és a MSZ kapcsolatát vizsgálja, hanem a régészeti leletek, kultúrtörténeti valóság elemeit vizsgálja meg a történetben. A Kr. e. VI. században indul meg a föníciai partvidék görög kolonizálása, ezt igazolja a nevek, pénzérmék használata ezen a területen. Izrael ekkor kerül először ennyire erőteljesen a görög kultúra hatása alá. A szakirodalom

⁴ Az ige legtöbbször Istennel kapcsolatban fordul elő. Ilyen jelentései vannak: meggátolni a szülést (1Móz 16, 2; 20, 18), meggátolni az esőt (5Móz 11, 17), megszüntetni a csapást (1Kir 8, 35), és a királysággal kapcsolatosan úgy uralkodni, hogy megragadja valaki a hatalmat, vagy hatalmát fenntartja (2Krón 13, 2; 22, 9). Rudman 2000, 523old.

⁵ Azzan 2004, 373-395

szerint a deuteronomista történetírás redakciójának legkorábbi időpontja szintén a VI. század (Noth). E kettőből kiindulva beszél a szerző az izraelita nemzeti identitás erősödéséről, mely egyben a görög kultúra és az asszimiláció elutasítását jelentette. Ily módon a Dávid és Góliát történet nem más, mint a homéroszi Iliással való polemizálás.

Ezen a ponton beszél Yadin a kollektív emlékezetéről, mely a jelen valóságát beszéli el egy múltbeli esemény köntösébe bújtatva, anélkül, hogy az eredeti elbeszélés történeti hűségére figyelne. A történelmi események elemeit kora történelmi valóságának és a kívánt mondanivaló szempontjainak alávetve használja fel. Hozzáad, vagy éppen elvesz. A múlt és jelen párbeszéde ez a fajta történelemábrázolás.⁶ A partvidéket Dávid korában a filiszteus pentapolisz uralta. A Kr. e. VI. században uralmukat felváltotta a görög terjeszkedés, és a filiszteus katonai veszélyt a görög asszimiláció veszélye. Yadin szerint a Dávid és Góliát történet ezt a helyzetet vázolja, ti. az izraeli nemzeti öntudat győzelmét közvetíti a görög befolyás felett. De nem csak ez lenne az egyetlen párhuzam, hanem a szerző korábbi kutatásokra hivatkozva azonosítja Ákis nevét is (1Sám 21, 11) a görög 'Αχαιοίς névvel.

Maga a 17. fejezet motívumaiban az Iliással folytat párbeszédet. Néhány ilyen motívum:

- a párbajra való felhívás gerjesztette félelem (Iliász 7, 85-95/ 1Sám 17, 8-11);
- párbaj (Hektor és Akhilleusz/ Dávid és Góliát);
- az elesett testét állatok marcangolják (Iliász 7, 101/ 1Sám 17, 44);
- egy hős páncéljának felöltése (Patroklosz felveszi Akhilleuszét Iliász 16, 156-167/ Dávid felveszi Saulét 1Sám 17, 38-39);
- a páncél részletes bemutatása (Iliász 16, 156-167 /1Sám 17, 5-7);

A polémia ott érezhető, hogy a görög hős képe Góliátban jelenik meg. Az izraelita nemzeti identitás, mely Dávidban ölt testet, nemet mond Saul páncéljára, a görög hősök büszkeségére, és Istenre támaszkodik. A tanulmány nem foglalkozik a rövidebb olvasat kérdésével, a MSZ változatából kiindulva dolgozza ki intertextualitáson alapuló elméletét. A kérdés csupán az, hogy a deuteronomista történetírás foglalkozott-e a görög nemzeti identitás elleni polémia kérdésével, és ha igen, miért tette ezt ennyire burkoltan.

A fent bemutatott elméletek túlnyomóan irodalmi szempontokat használtak fel annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy hogyan és miért alakult ki a szöveg. A LXX^B rövidebb változatát másodlagosnak és kisebb irodalmi értékűnek tartják. Az exegézis másik nagy

⁶ „Collective memory refers to the way in which a society or a group represents past events—irrespective of the historical fidelity of this representation, or even the existence of the event.” Azzan 2004, 386 old.

irányvonalát képviselő diakron kutatás szintén megpróbál a maga módszereivel választ adni a bevezetőben ismertetett kérdésekre. Két nagy csoportba oszthatjuk a diakron kutatás elméleteit. Az egyik a LXX^B változatát tartja régebbinek, mely folyamatos redakción ment keresztül. A másik szerint pedig a MSZ az ősbib, és ennek egy kivonatolt változata a LXX^B olvasat.

1. 4

J. Stoebe⁷ a kérdés megközelítésében az előző munkák kutatásait összegzi, és folytatja. Szerinte azok a részek, amelyeket csak a MSZ tartalmaz, egy önálló történetet képeznek, mely még az LXX^B fordítása előtt keletkezett, és még a fordítás előtt az eredeti anyaghoz toldották. A népi kegyesség lecsapódása érezhető ebben a részben, amit a népies nyelvezet is igazol. A LXX^B által hozott variáns egy szóbeli áthagyományozás jegyeit magán viselő *Vorlage* alapján keletkezett, és úgy mutatja be Dávidot, mint egy tapasztalatlan fegyverhordozót. Ez megfelel a 16, 14-23 beszámolójának, ahol szintén tapasztalatlan ifjúként kerül a király udvarába.

1. 5

J. Lust álláspontjának bemutatásakor a szövegvariánsok közti eltérést, illetve ezeknek elterjedtségét vizsgálja meg. Lust két önálló történetet vél felfedezni a szöveg mögött. Az egyik önálló történet képezi a LXX^B kiindulópontját, amely a következő verseket tartalmazza: 17, 1-11; 32- 34; 18, 1b; 18, 3-4 (H2).⁸A másik a Msz saját anyagának túlnyomó része: 17, 12-31; 17, 55-58; 18, 2 (H1). Kiemeli a H2 elsőbbségét, ami valószínűleg önálló történetként is létezett, ehhez csatolják oda a plusz anyagot.

A H1 anyagát a Saul elhívástörténetéhez hasonló módon alakították ki, motívumaiban ugyanaz a séma jelenik meg mindkét történetben:

- egy embernek van egy fia (9, 1/17, 12) ;
- a fiú kap egy megbízást apjától (9, 3 / 17, 17-18);
- a hős találkozik az ország vezetőjével (9, 17/ 17, 55-58);
- az „azon a napon” formula használata (9, 24/ 18, 2);
- a hős vezetővé válik;⁹

Még egy lényeges megállapítás az, hogy a 17, 12 vers ugyanazt a struktúrát követi, és így ugyanolyan szerepe van a szövegben, mint az 1Sám 1, 1-nek és az 1Sám 9, 1-nek. Szerinte az

⁷ Stoebe 1973, 311-340 old.

⁸ Valószínűleg ez a változat lehetett a héber *Vorlage* által közvetített szöveg, melyet az LXX^B fordít, kivéve a 18, 1b; 3-4 részt.

⁹ Lust 1986, 13 old.

LXX^B nem rövidít, mert a közös anyagban nagyon pontosan követi a héber szöveget. Ebből kifolyólag lehet a MSZ anyagát egy bővült változatnak tekinteni, melynek egy korai, alakulás alatt lévő fázisa tükröződik a Vaticanus szövegében.

1. 6

D. Graeme Auld és Craig Y. S. Ho közös tanulmánya Lust elméletéből indul ki, azt dolgozzák ki.¹⁰ A motívumokat és a szövegeket is egymás mellé rendezik. Szerintük nem létezett soha két verzió, mint ahogyan azt Tov és Lust gondolta, hanem a MSZ plusz anyaga Saul elhívástörténetére (1Sám 9) támaszkodva alakul ki, annak motívumaira játszik rá:¹¹

- mindkét hősnek egy rendkívüli helyzetben kell megoldást találnia;
- hasonlóan kapnak megbízást az apjuktól:

an "Ü-xq; An©B. lWaäv'-la, vyqiø rm, aYOw,

„és monda Kis Saulnak, az ő fiának: Végy” 1Sám 9, 3;

an "Ü-xq; An©B. dwIåd"l. yv:øyI

rm, ayO"w: „És monda Isai az ő fiának Dávidnak: Végy” 1Sám 17, 17;

- mindketten kérdést tesznek fel a feladat elvégzése előtt (1Sámuel 9, 7/ 17, 26);
- mindkettőjüknek rákérdeznek a származására (1Sám 10, 12/ 17, 55);
- egy vezető szerep felajánlása (1 Sámuel 9, 20/ 18, 17);

Azt gondoljuk azonban, hogy a példaként felhozott motívumok nem mutatnak rá a szerkesztés módjára, mert a történetekben mellékes elemként vannak jelen. Szó-szerinti áthallásaik pedig inkább a héber nyelv elbeszélői stílusához, mondatszerkesztéséhez tartoznak hozzá, mint Saul történetéhez.¹²

¹⁰ Auld, Ho 1992, 19- 39 old.

¹¹ Auld 2004, 124 old. megjegyzi a kutatás áttekintése közben, hogy nagyon sajnálja, hogy egyetlen újabb munka sem veszi figyelembe elméletüket. Valóban az újabb munkák meg sem említik ezt a tanulmány, még egy olyan példásan dokumentált könyv is, mint amilyen Walter Dietrich és Thomas Naumann Die Samuelbücher munkája, figyelmen kívül hagyja.

¹² A Lust által kidolgozott áthallások némi módosítással a József történetekre is alkalmazhatók, így kiindulópontjuk erősen gyenge lábakon áll. A József-párhuzamokra hívja fel a figyelmet Stoebe 1973, 327 old., kiemelve ezek mesei vonásait:

- egy embernek van egy fia (9, 1/ 17, 12/ **1Móz 37, 2-3**)
- a fiú kap egy megbízást apjától (9, 3 / 17, 17-18/ **1Móz 37, 13**)- itt nincs meg a fent idézett kifejezés
- a hős találkozik az ország vezetőjével (9, 17/ 17, 55-58/ **1Móz 37, 15**)- itt nem tudni kivel találkozik pontosan József, de ugyanúgy útbaigazítja őt, mint Sámuel Sault
- az „azon a napon” formula használata (9, 24/ 18, 2 /**1Móz 48, 20**)
- a hős vezetővé válik.

1. 7

Barthélemy a 16. fejezet összefüggésében közelíti meg a szöveget. Szerinte a 16, 14-23 Dávid uralkodásának egy ősbibb, közkedvelt legitimizációja, míg az első 13 vers egy későbbi prófétai redakció, ugyanannak a motívumnak a mintájára. Ahogyan Sámuel felkeni Sault, ugyanúgy kell ebben a történetben is a felkenés aktusa által igazolnia a következő király uralkodását. Maga a Góliát történet eredetije a 12-31-ben van, amelyet bővítettek a 32-58-ig terjedő versekkel. Ennek bevezetőjeként illesztették oda az első 11 verset. Ezt egy redaktor rövidíti le, a diszkrepanciák kiküszöbölése végett, melyeket nem lehetett már betoldásokkal, glosszákkal elsimítani. Ezt a rövidített *Vorlage*-t használja az LXX^B fordítója, tehát nem ő csonkítja meg a szövegtestet. Ezt Tovval egyezően azzal támasztja alá, hogy LXX^B más helyen hűen követi a héber változatot.

1. 8

E. Tov írásos háttérrel, forrást feltételez. Szerinte a szöveg magja a közös anyag, mely természetesen bővül és alakítja ki a mai végleges formáját. Ennek a folyamatnak az egyik állomása az LXX^B által közölt változat. A közös anyag egy teljes képet ad. Ez önálló verzióként is létezhetett. A bővítmények egy írásos forrásból származhattak, melyeket egy redaktor kisebb részletek hozzáadásával illesztett az eredetihez. A közös anyag egybevetésekor alapos statisztikát végez. Egybeveti a héber és a görög szöveget, külön kiemelve a hebraizmusokat, melyek egy szó szerinti fordítás velejárói. Emellett rámutat azokra a kifejezésekre is, melyeket szinonimákkal, és nem egy megfelelővel ad vissza a görög változat.¹³ Az egyezés még a szórendre is kiterjed, a fennálló csekély eltérést egy más *Vorlage* változattal magyarázza.

1. 9

Arie van der Kooij *The Story of David and Goliath* című munkáját nagyjából egyidőben írta a fenti szerzőpárossal.¹⁴ Tov elemzése a fordítás mikéntjéről szerinte formai-mennyiségi összevetés. Azokat az igehelyeket, amelyek nem illenek bele a „betű szerinti fordításba”, egy más *Vorlage*-ra vezeti vissza. Van der Kooij azonban egy szövegösszefüggésbeli elemzést végez, melyben kimutatja, hogy lehetséges a kontextusból is

¹³ Tov 1986, 34-37 old.

¹⁴ Kooij 1992, 119-131 old.

magyarázni, vagy az ún. al-tiqre exegézis módszerrel alátámasztani a változtatásokat. A két példa, amit felhoz:

1Sám 17, 8

ouvk evgw, eivmi avllo,fuloj
kai. u`mei/j **Ebrai/oi** tou/
Saoul evkle,xasqe e`autoi/j
a;ndra
kai. katabh,tw pro,j me

~ydIb' [] ~T,a;w>
yTiv.liP.h; ykinOa' aAlh]
vyai ~k,l'-WrB. lWav'l.
yl'ae drEyEw>

Nemde filiszteus vagyok-e én, és ti a Saul
izraelitái? Válasszatok ki közületek egy férfit
és küldjétek le hozzám

Nemde filiszteus vagyok-e én, és ti a Saul
szolgái? Válasszatok ki közületek egy férfit
és küldjétek le hozzám

Szerinte az LXX^B olvasata magyarázható a szövegösszefüggésből is: az izraelitákra, mint szolgákra utal. Ez beleillene Góliát lekicsinylő monológjába.

1Sám, 17, 32

kai. ei=pen David pro,j Saoul
mh. dh. sumpese,tw h` kardi,a tou/
kuri,ou mou evpV auvto,n
o` dou/lo,j sou poreu,setai kai.
polemh,sei meta. tou/ avllofu,lou
tou,tou

lWav'-la, dwID"
rm,aYOw:
wyl'[' ~d"a'-ble
lPoyI-la;
~x;l.nIw> %leyE
^D>b.[;

Dávid pedig azt mondta Saulnak: ne roskadozzék az én
uram szíve, a te szolgád elindul és megküzd ezzel a
filiszteussal.

hZ<h; yTiv.liP.h;-~[
Dávid pedig azt mondta Saulnak
ne roskadozzék **senki ember**
szíve, a te szolgád elindul és
megküzd ezzel a filiszteussal. **í**

Ezen az alapon jut el arra a következtetésre, hogy nem az LXX^B az eredeti olvasat, mint ahogyan azt Tov igazolni szerette volna, hanem azt irodalmi okok miatt módosították. A módosítást vagy egy írástudó, vagy pedig az LXX szerzője eszközölte. A változtatás oka az lenne, hogy jobban illeszkedjen bele a 16. fejezet után kibontakozó cselekménybe.

A két felvázolt LXX^B olvasatot, melyet a szerző kiemel, nem csak az ún. al-tiqre exegézis módszerével lehet magyarázni, mely egy szándékos módosítás lenne, hanem azzal a feltevással is, hogy a másoló tévesen olvasta az előtte lévő szöveget: ~yḏb[(szolgák) helyett ~yrb[(hébereket), és az ~ḏa (ember) helyett az yḏa ((uram) szavakat.¹⁵

1. 10

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül Walter Dietrich 1996-ban megjelent tanulmányát sem.¹⁶ A probléma felvázolása után rámutat az eddigi magyarázatok hiányosságára, ti., hogy mind a rövidítés, mind az ilyen mértékű bővülés az LXX fordításának idején, a hellenizmus korában analógiátlan.

A MSZ vizsgálata közben kimutatja, hogy két elbeszélést dolgoztak be. De az általa felvázolt alapszöveg jóval szerényebb anyagot tartalmaz, mely lényegesen eltér az előző kutatók által ismertettőtől. Az első történet egy tömör beszámoló Dávid győzelméről a filiszteussal szemben, és Izrael győzelméről a filiszteus sereggel szemben (1Sám 17, 1-9; 48b; 50; 51b-53). Ebből hiányoznak a saulelles utalások, és az uralkodását kritikus, negatív színben feltűntető hangnem. A másik elbeszélés egy legendás elemekkel díszített pásztorfiú története, aki a filiszteus ütközet közelébe keveredik, majd a király elé jut, és egy parittyával legyőzi az óriást, ezért pedig busás jutalomban részesül (12-14a; 15b; 17f; 20-23aa; 24-34a; 36; 40; 42aba; 43; 49; 51; 54-58). Ezt a két történetet dolgozza egybe a redaktor. A szerkesztői folyamat végső stádiumában, a 47 versben egy erősen pacifista szemlélet is helyet kap, ti., hogy az Úr nem kard és dárda által tart meg, nem a véres küzdelmekben aratott győzelmekben gyönyörködik. Emellett a hagyomány gyökereit keresve utal a 2Sám 21, 19-re, és a 1Sám 21, 9-re, mint ahol tetten érhetők az elbeszélés egyes elmei. Dávidot kétféle nézőpontból láttatja a MSZ szöveg: egyrészt, mint Saul fegyverhordozóját, másrészt, mint a bátor pásztorfiút. A MSZ szöveg 6 tabló szerű jelenetből áll össze, melyek közül csak az első nem szerepelteti Dávidot, így a két történetből egy kétfókuszos, szimmetrikus szerkezetű történet áll össze. A LXX^B a szöveg ellentmondásainak kiküszöbölése céljából rövidít.

A kutatás megpróbált választ adni a kérdésekre. A diakron exegézis eredményeit felhasználva, rámutatunk a két olvasat (MSZ, LXX^B) közötti kapcsolat mibenlétére, valamint

¹⁵ Erre alapot a ḏ és r, valamint a m és yḏ betűk, (különösen, ha nem a végbetű alakját vesszük) hasonlósága ad.

¹⁶ Dietrich 1996, 172-191 old.

egy új szempont figyelembevételével megpróbáljuk magyarázni a MSZ plusz anyagát, választ adva ugyanakkor arra, hogy mindez milyen irodalmi hatásokat idéz elő a szövegben.

2. A közös anyag üzenete

2.1 A helyszín

A szöveg egy sűrített beszámolóval kezdődik, melyben a két sereg szemben áll egymással.¹⁷ A helymeghatározásra nézve pontos utalásokat találunk,¹⁸ így nem mellőzhetjük ennek kiértékelését. Az itt felsorolt adatok utalnak arra a tényre, hogy a szöveg a történetiség igényével lép fel. Az itt felsorolt városokat azonosítani tudjuk: Szokó: Khirbet Abad, Azéka: Tell Zakariya, Gát: Tell es-Safi stb.¹⁹ Az Elah völgy pedig összeköttetésben állt Szokóval és Azékával. Határvidék ez, mely fákkal volt borítva: nyugati platán és terebintfa, ugyanakkor a gerincek mögött megnyílik az út a termőföldek és a legelők irányába.

Saul királysága szempontjából lényeges stratégiai pont. Az itt lefolyó ütközettel júdai befolyását szerette volna megerősíteni, illetve a határvidék biztonságát megtartani.²⁰ Ha arra gondolunk, hogy a történet nemcsak Dávid felemelkedés-történetének része, hanem egyben azoknak a történeteknek egyik darabja is, melyek Saul negatív színben tüntetik fel, hamar észrevehetjük ennek a beszámolónak a lényegét: Saul egy lényeges helyzetben nem talál megoldást a filiszteus problémára. Dávid az, aki érdemben előreviszi a kérdés megoldását.²¹ Ebből a háttérből bontakozik ki a párviadal küzdelme, mely így teológiai hangsúlyokat kölcsönöz a beszámolónak. Az Elah völgyében így már nem csak egy stratégiailag fontos küzdelem fog lezajlani, hanem egyben az a hely is lesz, ahol Dávid úgy jelenik meg, mint Saul ellentípusa, és ezzel egyidőben mint a tehetetlen uralkodó alternatívája.

¹⁷ Ez az ábrázolási mód hozzátartozik a Biblia sajátosságához. Nem csupán a konkrét események a fontosak, hanem az a mögött megbúvó háttér. Esetünkben, hogy ez a csatározási alkalmat nyújt Dávid színrelépésére és egy hőstett véghezvitelére. Auerbachre hivatkozva értékeli ezt a jelenséget a homéroszi leíró stílussal összevetve. Azzan 2004, 392 old.

¹⁸ Stoebe felveti annak a lehetőségét, hogy a királyság fenti leírásból körvonalazható területe csupán Dávid idejében volt ilyen kiterjedésű. Stoebe 1973, 319 old.

¹⁹ Beck 2006, 324 old.

²⁰ Aharoni, Avi-Yonah, Rainey, Safran, 2004, 71. old.

²¹ Ezt a gondolatot az erős népi hagyomány is támogatja, melyről tudósít is a Sámuel könyve: 1Sám 18,7; 1Sám 21, 11; 1Sám 29, 5

Nagyon erős az az üzenet a történeten belül, amelyik Góliát színrelépésével kezd kibontakozni. Góliátot Gát városából való óriásként mutatja be a történet, de Saulról is azt olvashattuk, hogy „kimagasodott a nép közül, vállától fogva fölfelé”(1Sám 10, 23). Ugyanaz a képzet társul mindkettejük személyéhez. A *hbg* gyökből származik mindkettejüknél a megjegyzés, mely kivételes testi adottságaikra hívja fel a figyelmet (1Sám 10, 23; 17, 4). Mindketten úgy lépnek színre, mint hős katonák, délceg vitézek, akik a győzelem húsvér biztosítékai.

A királynak a kezdeti időben főként hadi és bírói jogköre volt, s ezt tükrözi a királykérés története (1Sám 8), ahol explicit módon jelennek meg a fenti jogkörök:

Wntemox]l.mi-ta, ~x;l.nIw> WnynEp'l. ac'y"w>
 WnKel.m; Wnj'p'v.W ~yIAGh;-lk'K. Wnx.n:a]-~g:
 WnyyIh'w>

Mi is a többi néphez hasonlóan éljünk, és királyunk **ítéljen** felettünk, és járjon előttünk és **harcoljon** háborúinkban (1Sám 8, 20).

Sault felkenése után rögtön az ammonitákkal (1Sám 11) viselt háborúban látjuk viszont. Királyi tisztének gyakorlásában tehát ez kerül előtérbe, erre esik a nagyobb hangsúly. Sőt Sault mindvégig valamilyen harci cselekmény közelében mutatják be. Még Isten előtti hűtlensége is azzal hozható összefüggésbe, hogy nem tartotta meg *kheremet*, és ezért egy engedelmes király fogja őt követni az uralkodásban.

2. 2 *Izrael ~yIn:Beh;-vyaí-ja*

Góliát megítélése, tiszte azonban nem ennyire egyértelmű. Őt így nevezi meg a MSZ: *~yIn:Beh;-vyaí*, mely bajnokot, párviadalban résztvevőt jelent.²² A szöveg már akkor így mutatja be őt, amikor még szó sincs párviadalról. A szó hapax legomenon, így értelmezése nem könnyű feladat. Viszont a szó etimológiájából, valamint ókori párhuzamokból következtethetünk jelentésére.

Az ókorban ismeretes volt a párbaj gyakorlata. Gilgames és Enkidu, Akhilleusz és Hektor, Marduk és Tiamat földrajzilag és időben egyaránt távol eső emblematikus figurái az ősi kultúrák világának. De az Ószövetségben is látunk hasonlót. A 2Sám 2, 12-32 tizenkét

²² HALOT etimológiailag a: !yIB í határozószóából származtatja, mint annak dualisát. Jelentése „között”, mind térbeli, mind időbeli értelemben használatos. A szövegben is előforduló alak a *~yIn:Be* a midrás-héberben egy helyet jelentett valami között. Kumránban jelentett „közvetítőt”, „értelmezőt” és „gyalogost” egyaránt.

férfi küzdelméről beszél.²³ Ám ha megvizsgáljuk Góliát mondatait, és összevetjük a fenti példákkal, feltűnik egy lényeges különbség. A Góliáttal vívott küzdelem a harc kimenetelét döntötte volna el, és a két sereg sorsát. Egy küzdelem, de egy általános érvényű következmény mindenkire: „Miért jöttetek ki, hogy harcra készüljetek? Avagy nem filiszteus vagyok-é én és ti Saul szolgálói? Válasszatok azért magatok közül egy embert, és jöjjön le hozzám.⁹ Ha azután meg bír velem vívni és engem legyőz: akkor mi a ti szolgálítok leszünk; ha pedig én győzöm le őt és megölöm: akkor ti legyetek a mi szolgálóink, hogy szolgáljatok nekünk.” (1Sám 17, 8-9) Ebben ragadható meg a kettő közötti különbség. A felsorolt példák közül egyik sem vonatkozik arra a helyzetre, amikor a párbaj valamilyen hatással lenne egy közösség sorsára. Így ezek valóban csak párbajok. A Góliát párviadalra való hívása pedig szolgaság és szabadság kérdése az egész nép számára.²⁴

Egy valódi párhuzamot a hettita irodalomban olvashatunk.²⁵ III. Hattusilis Apológiája egy elemeiben sokban megegyező történet. A Kaskaean törzs fellázad a birodalom ellen. Hattusilis (a későbbi király) ekkor még, mint a hadsereg parancsnoka vonul a lázadás leverésére 120 harci szekérrel. A lázadó törzs serege ellenben 800 szekérből és megszámlálhatatlan gyalogosból áll. Kezdetben Hattusilis sikereket ér el, de hamar vissza kell vonulnia. „Akkor én személyesen győztem le az ellenséget. Amikor legyőztem azt, aki a *piran huyan*za volt, az ellenség menekült.” Ez a győzelem csak a párviadal nézőpontjából érthető meg. A kis csapat egy nálánál jóval nagyobb sereget győz le. Ez csak a párviadal feltételi mellett képzelhető el.

Ugyanígy a filiszteusokat is vereség éri a párviadal után 1Sám 17, 51-52-ben. A két történet közötti utolsó hasonlóság a hősök páncéljával kapcsolatos. Hattusilis a páncélt, amelyet hordott, Istár templomába vitte. Dávidnak ugyan nem volt páncélja, de itt is szó van Góliát páncéljának (tisztázatlan célzatú) elhelyezéséről. Mi több, 1Sám 21, 1-9-ben azt olvashatjuk, hogy Góliát kardja Nóbban van, Akhimélek papnál egy posztóba csavarva az efód mögött.²⁶

²³ R. de Vaux több bibliai helyet is ide sorol, pl. 2Sám 23, 9-21 vagy 2Sám 21, 15-22, ám ezek nem illenek bele a fenti felsorolásba, mert nem párbajról van szó, hanem egy-egy egyéni hőstett felemlítéséről. Azzan 2004, 379-380

²⁴ A használt terminológiában is különbséget teszünk a kettő között: a párbajt olyan küzdelemre használjuk, mely az egyéni sorsra van hatással, míg a párviadalt a közösség sorsát képviselő két személy közötti küzdelemre.

²⁵ Hoffner 1968, 220-225 old.

²⁶ Az efód kultikus tárgyat is jelent, nemcsak papi köntöst, és ez előbbi jelentésben fordul elő a szövegben (HALOT)dApaeh' yrEäx]a; éhl'm.Fib; hj'äWl ayhiú-hNEhi,(Íme ez az, posztóba csavarva az efód mögött)1Sám 21, 9, mely azt sejteti, hogy itt valamilyen kultikus cselekmény végett van elhelyezve.

A kiemelt kifejezés szó szerint azt jelenti, hogy az „ember, aki elől fut”. A görög *promace,w* ige is ezt a jelentéstartalmat hordozza magában. Jelentése: elől harcol, előharcosként viaskodik.²⁷ Ez a funkció megegyezik az ugariti „is bnny”-val (közvetítő, bíró), és a héber $\sim yIn : Beh ; -vya i$ -mal²⁸. Azt az embert jelöli a fenti szövegben is, és a 1Sám 17, 4-ben is, aki megvív a sereget képviselve. S. R. Driver szerint a szó a szemben álló két sereg közötti térben küzdő harcosra vonatkozik.²⁹

A 1Sám 17-ből és a hettita párhuzamból úgy tűnik, hogy ezeket a harcosokat nem a párviadal teszi $\sim yIn : Beh ; -vya i$ -má, hanem ezek az $\sim yIn : Beh ; -vya i$ vívják meg ezt a fajta harcot. Izraelnek nincs ilyen harcosa, ezért kellene válasszon maga közül valakit, ugyanakkor Góliát kérdéséből az is érezhető, hogy a filiszteusok nem akarnak nyílt ütközetbe kezdeni, és éppen Izrael az, aki erre készül, nem lévén köztük ilyen bajnok. (1Sám 17, 8-9)

A királyválasztás történetéből világos, hogy milyen szempontok érvényesülnek Izraelben, amikor királyt kívánnak. Saulnak kell segítenie Izraelen ilyen helyzetekben. Saul az, akit azért választanak meg, hogy

$Wntemox] l . mi - ta , \sim x ; l . nIw > WnynEp ' l . ac ' y " w >$ (járjon előttünk és harcoljon háborúinkban 1Sám 8, 20).³⁰ Ő az, aki külsejére nézve Góliáttal felveheti a harcot.³¹

A kihívás egyben egy allúzió Saul tehetetlenségére. A Jábes Gileád lakosait megszabadította az ammonitáktól, akik gyalázatot akartak cselekedni Izraellel (1Sám 11, 3). $laer " f . yI - lK ' - l [; hP ' r > x , h ' yTim . f ; w >$ (és teszem ezt az egész Izrael gyalázatára). Az új helyzetben Saul már nem az a személy, aki segíteni tud. Az kerül előtérbe, hogy Saul nem fogadja el a kihívást.³² Míg a 1Sám 11, 3-ban a $hP ' r > x$ egy lehetséges kimenetele a helyzetnek, addig a 17, 10-ben, $hZ < h ; \sim AYh ; laer " f . yI tAkr > [; m ; - ta , yTip . r : xe ynIa]$ (én ma gyalázzalok Izrael seregét)

²⁷ Györkösy, Kapitánfy, Tegyei 1990,

²⁸ Hoffner 1968, 220-225 old.

²⁹ Driver az értelmezéshez görög analógiából indul ki. A két sereg közti részt nevezték úgy, hogy „*μεταίχιμον*”, ide lépett be a hős, akit úgy nevezhetünk, hogy a (két sereg) közti harctér embere. Ezt az álláspontot fogadja el és ismerteti Azzan 2004, 381-382 old. Magának a párviadalnak a gyakorlatát Harry Hoffner is a görög térségre vezeti vissza. Sőt azt is felveti, hogy talán a hettiták közvetítésével került ez a katonai gyakorlat a sémi világba.

³⁰ A $\sim x l$ *nif* al jelentése: harcba jönni, verekedni jönni HALOT

³¹ Brettler 1995, 103 old.

³² Stoebe 1973, 320 old.

a verbális formában jelentkező gyalázat fogalma (γΤίπ. ρ : xε) perfektumban áll, amely azt mutatja itt, hogy ez nem egy lehetséges végkifejlett, hanem már lezárt és létező valóság.

Saul már itt elbukott. Félelmével és tanácstalanságával egy a néppel, nem király többé. Mindez pedig szakrális színezetet kap, mert a kiválasztott nép gyalázata egyben Istenének is a gyalázata, nem véletlen, hogy a történetben egymás mellé kerül a két szint: „gyalázattal illeti az élő Istennek seregét” (1Sám 17, 26); „És szidalmazta a filiszteus Dávidot Istenével együtt”(1Sám 17, 43).³³ Saulnak tehetetlensége Istennel való viszonyával magyarázható. „Isten lelke eltávozott Saultól” (1Sám 16. 14), megszűnt királyságának Isten felőli igazolása.

Ilyen helyzetben lép színre Dávid, akiről azt olvashatjuk, hogy ő kicsi volt, ifjú, szép szemű, szép tekintetű (1Sám 16, 12; 17, 14; 17, 42). A bemutatása egyszerre áll ellentétben Góliát és Saul alakjával.³⁴ Ebben az ellentétben egy királyságellenes hang is megszólal. A tehetetlen király nem tud segíteni, csak Jhvh. Dávid magát csak Jhvh eszközeként tudja értelmezni. Ez azokban a mondatokban látható leginkább, ahol a cselekvő maga Jhvh: „a mai napon kezembe ad téged az Úr...”(46-47). Ennek az ellentétnek a fokozását kell látnunk Góliát fegyverzetének bemutatásában is. A filiszteus tetőtől-talpig páncélban áll ki a párviadalra, Dávid az Úr oldalán egy parittyával.

2. 3 „Góliát a görög katona”

Góliát fegyverzete a következő hadi szerszámokból áll (1Sám 17, 5-7): rézsisak, pikkelyes páncéling, lábvért, dárda, vashegyű lándzsa, és egy hatalmas pajzs. Ezen a ponton előtérbe kerül a szöveg történetisége. Létezett-e ilyen harcos?

Yigael Yadin történelmileg hitelesnek tartja az 1Sám 17. fejezetét, és nagyon fontos forrásként kezeli Góliát fegyverzetének leírását a korabeli hadászati szokások kutatásában. Galling megjelent tanulmányában elveti azt a gondolatot, hogy a filiszteus páncélja korhű, vagy valós lenne. A Medinet Habu-i ábrázolásokat figyelembe véve jut el erre a következtetésre. A pikkelyes páncél (ing) mesopotámia-sziriai, a hatalmas pajzs pedig nem is hasonlítható az ábrázoláson lévő filiszteusok kis kerek pajzsaihoz.³⁵ Szerinte mindez csak irodalmi eszköz, mely az isteni csodát hivatott erősíteni. Az újabb kutatásban Finkelstein rámutat arra, hogy a leírás hadi szerszámai megegyeznek a Kr. e. VII.-V. századi görög fegyveres gyalogos felszerelésével, mely a következőből állt: fémsisak, lemez páncél,

³³ Dietrich egyenesen leitmotívumnak nevezi a fogalmat. Dietrich 1996, 180 old.

³⁴ Mögötte egy olyan teológiai koncepció, mint a 1Sám 16, 7-ben: „az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, mi a szívben van.”

³⁵ A kutatástörténet bemutatását nem mulasztja el Azzan 2004, VT 54, 376, de hasonlóan értékeli ki a helyzetet Finkelstein 2002, 142-143 old., Galling cikkének méltatását nem mellőzi Dietrich és Naumann sem, 1995, 87 old. valamint Stoebe 1973, 320 old.

fém lábvért, két dárda, egy kard (kiegészítő funkciója volt) és egy nagy pajzs. A probléma az, hogy a pikkelyes páncéling tipikusan közel-keleti és kevésbé görög, hasonlóan a pajzshordozóhoz, amit csak asszír reliefeken látunk. Erre a kérdésre Finkelstein egy hipotetikus megoldást dolgoz ki. Vagy a szerző az, aki egyszerűen bevett asszír elemeket az ábrázolásba, vagy a görög katonák keleti befolyásra átvették a pajzshordozó és a pikkelyes ing használatát. Ez utóbbira példát is találhatunk a Kr. e. VII.-VI. századi Cipruson, mely asszír befolyás alatt volt. Az itt állomásozó katonák átvették az asszír pikkelyes páncéling használatát.³⁶ A fentiekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a részletes leírás irodalmi célzatú, mely Jhvh hatalmát hivatott hangsúlyozni.³⁷ A jól felfegyverkezett katona sem lehet akadálya Jhvh szabadításának.

2. 4 Góliát a körülméletlen filiszteus?

Az 1Sám 17-et csak úgy szoktuk emlegetni, mint Dávid és Góliát története, de a filiszteus neve mindössze kétszer jelenik meg a történetben (1Sám 17, 4; 17, 23).³⁸ Nagy valószínűség szerint egy szerkesztő veszi át a nevet az 1Sám 21, 19-ből, ahol egy bizonyos Elkhanán, Jaharé Oregimnek fia megöli az ugyanilyen nevű filiszteust.³⁹ Valószínűleg egy olyan jelenségről van szó, ahol a szolgáló katona tettét azonosítják vezetőjének tetteivel. Az azonosításra még alapot ad az is, hogy mindketten Betlehemből származnak. Annál is inkább, hiszen a történetben, a fenti két megjelölt hely kivételével mindenhol, csak a „körülméletlen filiszteus” megnevezéssel találkozunk. Amit a Dávid egyik szolgálója tett a refáita óriással, az ebben a történetben nem más, mint egy eszköz Isten hatalmának és egyben Dávid

³⁶ Finkelstein 2002, 14-145 old. Ugyanitt párhuzamként említi a homéroszi párbaj gyakorlatát a bibliai történethez. Az analógiát a motívumokban véli felfedezni: kihívás, félelem, kihívás elfogadása, hősök bemutatása, küzdelem, a kihívó halála. Sőt ezen a ponton egy hasonló hipotézist állít Azzan Yadinhoz ti. lehet, hogy a görög fegyverzetbe öltöztetett filiszteus szimbolikus alak.

³⁷ A történetiség helyett szintén a fegyverzet irodalmi szerepét emeli ki ezen a helyen Stoebe 1973, 320 old.

³⁸ Ez utóbbi helyre bizonyosan a 4. versből került be a név, egy tulajdonképpeni mondat átvételében. A köznévi mellé ékelték be a névről szóló tudósítást szintaktikailag nem túl sikerülten

~yTiv.liP. tAkr>[;M;m itG:mi Amv. yTiv.liP.h; ty"l.G" hl,A[
~yIn:Beh; vyai hNEhiw

A kijelölt részeket a 4. versből veszi át a redaktor.

³⁹ Ezen a véleményen vannak: Stoebe 1973, 319 old., Dietrich 1996, 181-185 old., Azzan 2004, 376-377 old. McCarter 1980, 291old. Charles David Isbell szerint nemcsak ennyi a kapcsolat a két szöveg között, szerinte a 17, 40. vers beszámolója arról, hogy Dávid öt követ vesz a patakából, ennek midrászzerű magyarázata a 2Sám 21, 14-21-ben, ahol felsorolva találjuk négy óriás nevét. Isbell szerint Dávid öt köve Góliátnak, illetve a 2Sám 21 négy óriásnak megölésére volt kiválasztva. Isbell 2006, 259-263 old.

királyságának hangsúlyozására. Legalább annyira hangsúlyos történetben az isteni kiválasztás, Dávid királyságának isteni igenlése, mint a Saullal és Góliáttal való ellentétbe állítás. Dávid nem azért király, mert nincs jobb nála, hanem azért mert őt Isten választotta, amikor Sault elvetette.

Elmondhatjuk tehát, hogy a közös szöveg célja Saul királyságának elvetését igazolni, és Dávid felemelkedését alátámasztani. Saul királyi tisztségét engedetlenségéből kifolyólag nem képes betölteni. Dávid ezzel szemben betölti a keletkezett űrt, s gyakorlatilag a király helyett lép fel.

A közös anyagon belüli érezhető bizonyos redakciók. Az elbeszélte események egyre szellemibb síkon jelennek meg, és folyamatos teológiai színezetet kapnak. A 8-9 vers egy csatajelenetben elhangzó kihívás, amely egy katonai ellentétet hívatott tisztázni, ám a 10. versben a „gyalázat” fogalmának bevezetésével a választott nép és a filiszteusok közti polémiai alakul. Egy hasonló jelenség megfigyelhető a 33-35 és a 36 kapcsán. Dávid szavait egy redaktor teológiai korrekciónak vetette alá, melyben nem Dávid az, aki legyőzi az oroszlánt, medvét, filiszteust, hanem egyedül Jhvh.

3.Eltérések a LXX^B és a MSZ között a közös anyagban⁴⁰

A LXX^B vizsgálatok Tov álláspontjából indulunk ki, miszerint az a MSZ szöveg jelenlegi formájához vezető redakciótörténetnek egyik állomása.⁴¹ A rövidebb olvasat folyamatosan bővült szerkesztők keze által. Bizonyos eltérések mégis vannak a közös szövegen belül. Amennyiben figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a LXX fordítói Sámuel könyvében belül követték leginkább a MSZ-et, akkor az eltérésekre magyarázatokat kell keresnünk.⁴²

Az első, amit meg kell említenünk a két szöveg viszonyának tisztázásakor az, hogy a LXX^B szintén tartalmazza azokat a teológiai hangsúlyokat, mint a MSZ. Saul tehetetlen király, Dávid pedig megmentő hős, a tulajdonképpeni királyi feladatot ő végzi el, ami leendő uralkodását vetíti előre. Egy másik üzenet, ami ott van a közös szövegben, az a körülmetélkedési szövetség, Izrael és pogányok viszonyának a kérdése: körülmetéletlen

⁴⁰ Csak a témánk szempontjából lényeges eltéréseket értékeljük ki, így olyan eltérések, mint amilyenek Góliáth magasságával kapcsolatban állnak fenn (MSZ 6 könyök, LXX^B 4 könyök 1Sám 17,4) nem kerülnek elemzésre.

⁴¹ Tov 1986, OBO 73, 41-42 old.

⁴² Tov néhány alapvető magyarázatot ad: az eltérések adódhatnak a görög nyelv és a héber nyelv különbözőségeiből, de egynéhány olyan helyen, ahol lényeges eltérések jelentkeznek, felveti egy eltérő Vorlage szövegének létezését. Tov 1986, OBO 73, 33- 42 old.

filiszteus↔élő Istennek serege.⁴³ A történet tanító jelleget vesz fel magára, azzal a céllal, hogy Isten hatalmáról beszéljen. Ezt a 47. vers explicit tartalmazza: „és tudja meg az egész sokaság”(לְה' אֱלֹהִים). A múlt ábrázolása egyben egy programadássá válik, a jövő felé állított pozitív eszménnyé. A redakciók ezeket az üzeneteket erősítik fel vagy éppen értelmezik. Az alábbi példákat ennek fényében fogjuk bemutatni.

Az első eltérést már a 1. 9 pont alatt ismertettük, és álláspontunkat is ezzel kapcsolatban Arie van der Kooij munkásságának ismertetésekor. A másolási hiba a legvalószínűbb a fenti esetben a mi álláspontunk szerint.

1Sám 17, 10

kai. ei=pen o` avllo,fuloj	yTip.r:xe ynIa] yTiv.liP.h;
ivdou. evgw. wvnei,disa th.n	rm,aYOw:
para,taxin Israhel sh,meron evn	hZ<h ~AYh; laer"f.yI
th/ h`me,ra tau,th do,te	tAkr>[;mi-ta,
moi a;ndra kai. monomach,somen	dx;y" hm'x]L'nIw> vyai yli-
avmfo,teroi	WnT.i

A filiszteus pedig így szólt: íme én szidalmaztam ma Izrael csatarendjét, adjatok nekem egy férfit, hadd küzdjünk meg párviadalban.

A filiszteus pedig így szólt: én ma szidalmaztam Izrael csatarendjét, adjatok nekem egy férfit, hadd küzdjünk meg.

A kiemelt görög szó a héber !he vagy hNEhi megfelelője. Jelentése „íme”, vagy visszaadható még a „nézd csak” felkiáltással is. Látszólag nem lényeges különbség, viszont valószínű, hogy itt valamilyen szerkesztői munkával van dolgunk. A görög szöveg Izrael gyalázatát akarja hangsúlyozni. Szintaktikai funkciója szerint, az utána következő szót emeli ki, mely esetünkben egy személyes névmás.⁴⁴ Izraelt a „körülmetéletlen filiszteus”, egy szövetségen kívüli gyalázza.⁴⁵ Ebben a verzióban legalább annyira hangsúlyos a szövetségen kívüli tisztátalan érintkezése az „élő Istennek seregével”, mint az a gondolat, hogy Saul

⁴³ Stoebe szerint az egész történet, különösen Góliát kihívása, az egyszeri esemény paradigmatisálása, melyben egy kiemelt helye van a filiszteusnak. A leírt történetek a szakrális területhez tartoznak, ahol a leírt történet ennek a tartalomnak van alárendelve. Ennek tudja be azt is, hogy Góliát neve ennyire visszaszorul az előtérből. Stoebe 1973, KAT, 319 old.

⁴⁴ HALOT

⁴⁵ A LXX^B a 37. versben eltér a MSZ-tól, és a „körülmetéletlen” jelzővel bővíti Góliát képét. Ez a fenti gondolatot támasztja alá.

tehetetlen a kihívással szemben. A MSZ egy módosított változatot tartalmaz, ami ugyan szintén tartalmazza a gondolatot, de a fő hangsúly mégis a gyalázaton van.

Az itt előforduló *monomace, w* ige mindössze kétszer szerepel a LXX-ban. Ebben a versben és a 151. zsoltárban, amely Dávid és Góliát küzdelmének költői lecsapódása. Mivel ez a második hely, az első hatása alatt áll, ezért az első helyet vizsgáljuk csupán. A szó a párviadal terminus *tehnicusa*.⁴⁶ Itt a *~x1* *nif'al* cohortativust fordítja így, míg ennek a nyelvtani alaknak a fordítását csupán két módon találjuk meg az LXX-ben a *parata, ssw* mediális alakja, *coniunctivus aoristos* (Bír 1, 3; 11, 6), vagy pedig egy helyen *activum, indicativus, futurum* (1Kir 20, 25). A nyelvtani alak ez utóbbinak felel meg, viszont az ige jelentése egyedi, mint már láttuk. Valószínű, hogy a héberben nem lévén megfelelője párviadalban való küzdés szavának, ez az egyértelmű utalás a fentebb tárgyalt párviadal hadászati szokására kiveszett de az a tény, hogy a fordító itt ezt a terminus *tehnicust* alkalmazza, bizonyíték arra nézve, hogy Izraelben ismert volt ez a gyakorlat.

1Sám 17, 36

kai. th.n a;rkon e;tuften o`
 dou/lo,j sou kai. to.n le,onta
⁴⁷kai. e;stai o` avllo,fuloj o`
 avperi,tmhtoj w`j e]n tou,twn
ouvci. poreu,somai kai.
pata,xw auvto.n kai. avfelw/
sh,meron o;neidoj evx Israhl
 dio,ti ti,j o` avperi,tmhtoj
 ou-toj oj]j wvnei,disen
 para,taxin qeou/ zw/ntoj
 A te szolgád leverte a medvét is és az
 oroszlánt is és ez a körülméletlen filiszteus
 is úgy fog járni, mint azok közül egy. Vajon
 nem fogok-e elindulni, és nem fogom-e
 leverni őt, és nem nem távolítom-e el a
 gyalázatot Izraelről. Mert ki ez a
 körülméletlen filiszteus, hogy szidalmazta
 az élő Isten csatarendjét

^D<b.[; hK'hi bADh;--~G:
 yrIa]h'-ta, ~G:
 hZ<h; lrE['h, yTiv.liP.h;
 hy"h'w>
 ~h,me dx;a;K.

~yYIx; ~yhil{a/ tkor>[;m;
 @rExe yKi

A te szolgád az oroszlánt is és a medvét is
 leverte, és ez a körülméletlen filiszteus is
 úgy fog járni, mint egy közülük, mert
 szidalmazta az élő Isten csatarendjét.

⁴⁶ HALOT

⁴⁷ A versben megjelenő szórendi eltéréssel nem foglalkozunk.

A fenti vers egyértelműen a gyalázatot hozza előtérbe, viszont a kiemelt helyen egy olyan mondat van, mely nincs benne a MSZ-ben. Ebben a többletben benne van a szakrális megtisztítás gondolata és a leendő király képe. Viszont ebben a mondatban Dávid túl nagy aktivitása kerül előtérbe, ami egy olyan teológiai koncepcióban, ahol Dávid győzelme az Úr tette: „kezembe ad az Úr...”(1Sám 17, 46-47), nem kívánatos. A saját erejére támaszkodó Dávid képe revideálásra szorult. Valószínű, hogy ezért hagyja ki a MSZ szerkesztője. A 37. versben is ez a gondolat játszik szerepet. Itt is vadállatok legyőzéséről van szó, de a cselekvő itt egyértelműen Isten. „Azután ezt mondta Dávid: Az Úr, aki megmentett engem az oroszlán és a medve karmától, megment ennek a filiszteusnak a kezéből is.”

1Sám 17, 38

kai. evne, dusen Saoul to.n
 Daid mandu, an kai.
 perikefalai, an calkh/n peri.
 th.n kefalh.n auvtou/
 És Saul harci ruhába és bronzsisakba
 öltöztette Dávidot.

!t;n"w> wyD"m; dwID"-ta,
 lWav' vBel.Y:w:
!Ayr>vi Atao vBel.Y:w:
 Avaro-l[; tv,xon> [b;Aq
 És Saul saját harci ruhájába öltöztette
 Dávidot, és fejére bronzsisakot tett, és
 felöltöztette páncélba

Az itt megjelenő szuffixum a *dm;* szó végén azt a gondolatot erősíti fel, hogy Dávid Saul helyébe kell lépjen, a MSZ ezért teszi hozzá a szuffixumot.⁴⁸ A Vaticanus szerint Saul valamilyen harci ruhát ad rá, de nincs arról szó, hogy a királyi fegyverzetben kell Dávidnak Góliát ellen vonulnia. A **!tn** ige szintén a fegyverzet felöltését hivatott hangsúlyozni.⁴⁹ Az a momentum pedig, amikor Saul páncélt ad Dávidra, szintén a MSZ saját anyagának egy darabja. Érdekes módon nagyon hasonlít Saul fegyverzete a Góliátéra.⁵⁰ Ennek a mondatnak szerepe tehát az, hogy egy kétfókuszos ellentétet mutasson be, azaz utaljon a Saul-Góliát és Dávid szembenállására, melyben Saul Góliáttal egy szinten jelenik meg. Velük ellentétben ábrázolja Dávidot, mint az eszményi hőst. Mondanivalója az, hogy Dávid mindkettejüknél jobb.

⁴⁸ Hutzli itt arra gondol, hogy a másoló írnok azért hajjt végre végre változtatásokat, mert Dávidot úgy ismeri, mint fegyverhordozó ifjút, akinek foglalkozásából kifolyólag rendelkeznie kell fegyverrel(1Sám 16, 21). Ezért úgy alakítja a vers értelmét, hogy Dávidnak egy bizonyos páncélt a ti. a királyét felvennie. Hutzli 2004, 105old.

⁴⁹ Hutzli rámutat, arra, hogy a tempus használata indokolatlan a versben, későbbi betoldásnak gondolja. Ezzel szemben a LXX^B olvasat simább és gördülékenyebb. Hutzli 2004, 104 old.

⁵⁰ A hasonlóságra Walter Dietrich is felhívja a figyelmet, de nem beszél arról, hogy Saul Góliát eredeti ellenfele. Dietrich 1996, 182 old.

1Sám 17, 39⁵¹

kai. e; zwsen to.n Daudi th.n
r`omfai, an auvtou/ evpa, nw
tou/ mandu, ou auvtou/ kai.
evkopi, asen peripath, saj a [pax
kai. di, j kai. ei=pen Daudi
pro. j Saoul ouv mh. du, nwmai
poreuqh/nai evn tou, toij o [ti
ouv pepei, ramai kai.
avfairou/sin
auvta. avpV auvtou/

És felövezte Dávidra kardját, a harci ruhája
fölé. És azzal veszödött, hogy menjen egy-két
lépést, aztán így szólt Dávid Saulhoz nem
tudok menni ezekben, mert nem gyakoroltam.
És levetette azokat magáról.

tk, l, l' la, YOw: wyD"m;l.

l[;me **ABr>x;-ta, dwID"**

rGOx.Y:w:

al{ lWav'-la, dwID"

rm, aYOw: hS'nI-al{ yKi "

~rEsiy>w: ytiySinI al{ yKi

hL, aeB' tk, l, l' lk;Wa{

wyl' ['me dwID ~rEsiy>w:

És felövezte Dávid a kardját a harci ruhája
fölé és menni próbált, mert nem próbálta,
aztán így szólt Saulhoz, nem tudok ezekben
járni, mert nem gyakoroltam. És levetette
azokat magáról.

A fenti MSZ szövegben megjelölt felövezni rgx ige lehet tranzitív jelentésű is, így nem tudni pontosan, hogy Dávid övezi fel magát, vagy Saul övezi fel őt, és épp így azt sem, hogy kié a kard. A birtokos személyrag visszautalhat Saul személyére is, de a szöveg azt is megengedi, hogy arra gondoljunk, hogy Dávidnak saját kardja van. Valószínű, hogy a teológiai koncepció miatt szükséges a változtatás.⁵² Isten szabadítja meg népét, ebben csak eszköz az ifjú pásztor, viszont a király a hadseregben és a fegyverekben bíz, ezt tükrözi a felfegyverkezés momentuma és a Dáviddal folytatott dialógus. Saul adja rá kardját, mert nem bíz elégé a fiúban, akit „az Úr megszabadított... az oroszlánnak és a medvének kezéből” (1Sám 17, 36).⁵³

1Sám 17, 43

⁵¹ A versben olyan eltérések is vannak, melyeket nem tárgyalunk. Ennek indoka az, hogy nem lényegesek a szöveg üzenetének megértése szempontjából. Így például a a [pax kai. di, j jelentése „egyszer és még egyszer”, vagy az LXX^B idézett versében „lépett egyet-kettőt”. Ezekben a változásokban azonban nem figyelhetjük meg hogyan változik a szöveg üzenete. A vers egyéb eltéréseit tárgyalja Hutzli a már idézett művében.

⁵² Egy másik megoldás már a fegyverhordozói tiszt lenne, ti., hogy Dávid övezi fel a kardot, nincs szükség Saul segítségére. Hutzli 2004, 106 old.

⁵³ Hasonlóan értékeli Saul megnyilatkozását. Dietrich 1996, 181-182 old.

kai. ei=pen o` avllo,fuloj
 pro.j Daid
 w`sei. ku,wn evgw, eivmi o[ti
 su. e;rch| evpV evme.
 evn r`a,bdw| kai. li,qoij
kai. ei=pen Daid ouvci, avllV
h' cei,rw kuno,j kai.

kathra,sato o` avllo,fuloj
 to.n Daid evn toi/j qeoi/j
 auvtou/

És azt mondta a filiszteus Dávidnak: kutya
 vagyok-e én, hogy te ellenem bottal és kővel
 jössz? Erre Dávid azt felelte: nem, hanem
 rosszabb, mint egy kutya. A filiszteus ekkor
 átkozta Dávidot Istenével együtt.

dwID"-la, yTiv.liP.h;
 rm,aYOW:
 yl;ae-ab' hT'a;-yKi
 ykinOa' bl,k,h]

wyh'l{aBe dwID"-ta,
 yTiv.liP.h; lLeq;y>w:
 tAlq.M;

És azt mondta a filiszteus Dávidnak: kutya
 vagyok-e én, hogy te ellenem bottal és kővel
 jössz? A filiszteus ekkor átkozta Dávidot
 Istenével együtt.

A kiemelt részt csak az LXX^B tartalmazza. Dávid beszédében irónia érezhető: *nem, hanem rosszabb, mint egy kutya*. Dávid ezzel az iróniával egyértelműen a szakrális értelmet erősíti fel beszédében. Góliát beszéde konkrét, Dávidé pedig teológiai utalás. A kutya nagyon sokszor van összefüggésben a kultikus tisztátalansággal (5Móz 23, 19; És 66, 3).⁵⁴ Így itt is a már említett szövetségen kívül esővel folytatott polémia érezhető az LXX^B verzióban.

A közös szövegének vizsgálatokor rámutattunk arra, hogy a két szöveg közötti kapcsolat valóban szoros. A szöveg egy korábbi stádiuma a Vaticanus kódexben fennmaradt olvasat, melyet azért változtattak meg, hogy bizonyos elemek, motívumok előtérbe kerüljenek. Mindkét szövegben megtalálhatóak ezek a gondolatok, a két verzió között hangsúlyeltolódás van. A Saul elleni és Dávidot támogató hang erősödik meg a polémikus rovására, de végig mindkettő jelen van.

4. A MSZ saját anyaga

A két variáns meglétének magyarázatára számos elmélet született, mint azt láttuk a kutatástörténeti áttekintésben. Még mindig nyitott a kérdés: miért és hogyan jelentkezik egy ilyen hosszú és motívumaiban gazdag többletanyag, hogyha a fordító a betű szerinti fordítást

⁵⁴ Keel, Küchler, Uelinger 1984, 106-109 old.

alkalmaz? Mi abban az irányban folytatjuk kutatásunkat mely szerint, a LXX^B variáns a MSZ egy korai változatát hozza. A megvilágított történetbeli üzeneteket figyelembe véve vizsgáljuk a MSZ saját anyagot.

A kutatók eddig figyelmen hagytak egy nagyon lényeges tényt. A deuteronomista történetírás kezdetének legkorábbi időpontja, amit megjelölnek, az a Kr. e. VI. század.⁵⁵ Ez azt jelenti, hogy a redaktor ebben az időben Sámuel könyvének jelentős anyagát ismerhette. Így az egyes redakciókat Sámuel könyvének összefüggésében is meg kell vizsgálnunk. Jelen esetünkben meg kell említenünk, hogy az LXX^B nemcsak a 17. fejezetben tükröz egy rövidebb változatot, hanem hiányoznak a 18. fejezet 1-5; 17-19 versek is a görög fordításból. Elméletünk bemutatásakor azt szeretnénk bizonyítani, hogy a MSZ plusz anyaga a 17-18. fejezetekben összefügg, és a deuteronomista kezének alkotása.

1Sám 17, 25

Kulcsfontosságú vers a megértés szempontjából a 25. vers: „És mondának az Izráeliták: Láttátok-e azt a férfit, a ki feljött? Mert azért jött ki, hogy gyalázza Izraelt. Ha valaki megölné őt, nagy gazdagsággal ajándékozná meg a király, leányát is neki adná, és atyjának házát szabaddá tenné Izraelben.” Tulajdonképpen a saját anyag megértésének a kulcsa ebben a versben van. Amint hall az ígért jutalomról, Dávid azonnal cselekedni akar. Mi több, a 26. versben nem is Izrael gyalázata, vagy a filiszteus megölése áll a középpontban, hanem Dávid a jutalom felől érdeklődik.⁵⁶ („Akkor ezt mondta Dávid a mellette álló embereknek: Mi történik majd azzal az emberrel, aki megöli ezt a filiszteust, és megmenti Izraelt a gyalázattól?”) Két lényeges elemet tartalmaz a jutalom felajánlása: a leány kezét és az atya házána felszabadítását Izraelben. A 25. versben a Góliátot legyőző bajnok jutalma a királyleány, és az atyai ház adómentessége. Mindkét megjegyzésnek van párja a 1Sám 18, 17-19-ben, ahol Saul neki akarja adni Mérábot, Dávid visszakozik származása miatt.

Ha valaki megölné őt, nagy gazdagsággal És monda Saul Dávidnak: íme idősebbik ajándékozná meg a király, leányát is neki leányomat, Mérábot neked adom feleségül adná,
1Sám 18, 17

Dávid pedig azt mondta Saulnak: Kicsoda

⁵⁵ M. Noth, *Überlieferungsgeschichtliche Studien* (Halle), hivatkozik rá Azzan 2004, 374old

⁵⁶ Ennek értékét lebecsüli Stoebe. Arra hivatkozik, hogy a kontextusból kiderül, hogy Dávid mennyire fiatal, és ezért a király lányának felajánlása nem fontos a történet szempontjából. Mi több, szerinte Dávid magatartásában az tükröződik, hogy ilyen helyzetben nincs szükség semmilyen fizetségre. Stoebe 1973, 326-327 old.

és atyjának házát szabaddá tenné Izraelben. vagyok én, és micsoda az én életem, és
1Sám 17, 25 atyámnak családja Izraelben 1Sám 18, 18

1Sám 18, 1-5

A deuteronomista előtti sámueli anyag választ kell adjon néhány kérdésre. Először is a Saul királyságának a viszonyát kell a dávidi dinasztia szempontjából tisztázni. Ha a királyság dinasztikus intézményét veszi át Izrael, miért nem Saul családja váltja fel uralkodásában a királyt?⁵⁷ Jonathán hőstetteiről is olvashatunk: egy egész filiszteus előőrsöt gyilkol meg (1Sám 14), mi több, ő is magát Isten eszközének tartja (1Sám 14, 6; 12), akkor tehát Sámuel könyvének az olvasója joggal teheti fel a kérdést, hogy miért nem ez a fiú lesz a király. A vele való szövetségekötéssel rendezi a helyzetet a deuteronomista a 18, 1-5-ben. Jonathán és Dávid szövetségekötésének az alapjára nincs semmilyen utalás, csupán egy rövid megjegyzés kettejük szoros kapcsolatáról. Csupán a későbbi történetek igazolják ennek a szövetségnek a fennállását (1Sám 20).

1Sám 18, 17-19

Dávid számára végig fontos volt a jó kapcsolat fenntartása Saul családjára nézve.⁵⁸ Neki egyetlen kapcsolata van Saul házával, mégpedig a felesége, Mikál, Saul második leánya (1Sám 14, 49). Az olvasó tud Saul fiainak haláláról (1Sám 31, 2), az elvárása tehát az, hogy az utódlásban következő vegye át a helyüket, az idősebbik lány.⁵⁹ Viszont Dávidnak a kisebbik leány a felesége, tehát a trón tőle függetlenül az idősebbik leány ágán öröklődne tovább.⁶⁰ Méráb történetét tehát azért illesztette be a redaktor, hogy igazolja Dávid helyzetét ti., hogy miért a kisebbik leány a felesége és azt is, hogy miért nem Méráb ága uralkodott Izraelen. Elméletünk szerint, ezt úgy igazolja a redaktor, hogy egy történetet illeszt be, amely szerint a nagyobbik leánnyal kötött házasságot Saul hiúsította meg, megszegve a 17, 25-ben tett ígéretét. „Amikor érkezett az ideje, hogy Saul lányát, Merabot Dávidnak adják, a Meholából való Hadrielhez adták hozzá feleségül.”(1Sám 18, 19)

⁵⁷ Kiemeli ennek fontosságát Mommer 2004, 201 old.

⁵⁸ Ennek fényébe helyezi Mommer Dávid összes cselekedetét a Saul családjával kapcsolatosan, így azt az epizódot is, amikor a 2Sám 3, 13-ban az Abnerrel való szövetség dávidi feltétele az, hogy visszakapja Mikált. Egyetlen indok szerinte a fentiekben taglalt legitimizáció. Véleményét azzal támasztja alá, hogy kapcsolatuk a későbbiekben hideg marad. Mommer 2004, OBO 206, 201 old.

⁵⁹ Ezt a szokást a 4Móz 27, 1-11 tartalmazza, illetve az idősebbik lány elsőbbsége jelenik meg az 1Móz 29-ben is.

⁶⁰ Mommer 2004, OBO 206, 201 old.

Hogyha a fentieket a 17. fejezet összefüggésében is megvizsgáljuk, választ kapunk arra a kérdésre, hogy miért alakul ki a MSZ plusz anyaga. Saul uralkodásának elvetése, valamint ezzel szemben a Dávid uralkodásának az igazolása kerül előtérbe. A 17, 25-ben Saul odaígéri a lányt a filiszteus legyőzőjének, de a 18, 19-ben arról értesülünk, hogy egy bizonyos Hadrielnek adja. Ez utóbbi adat valószínűleg történelmileg hiteles. Hadrieltől semmi egyebet nem tudunk meg, csupán azt, hogy elvette Mérábot. Két helyen szerepel a neve. Itt és a 2Sám 21, 8-ban, ahol Mikál férjeként jelenik meg. Valószínű, hogy másolási hiba miatt kerül az utóbbi versbe a kisebbik lány neve. A 2Sám 21, 8 szerint Mikál öt gyermeket szült Hadrielnek, miközben a 2Sám 6, 23 szerint nem lehetett gyermeke. A 2Sám-ben lévő feszültség mellett az ókori szövegtanúk is Mérábot sejtetik a szöveg mögött. Két masszoréta szöveg Mérábot tartalmaz, a Pesitta egy bizonyos Nádábot (lehet a Méráb név másolási hiba folytán kialakult formája), és a Targum szintén Mérábot nevezi itt meg. Ez alapján valószínűleg Méráb állt az eredeti szövegben.

Elmondható az is, hogy a Méráb történet (1Sám 18, 17-19), az utána következő Mikál történet (1Sám 18, 20-30) struktúráját nagyban követi. Tulajdonképpen egy témabeli dublettel találkozunk ebben a fejezetben.⁶¹ Motívumbeli egyezések:

- Saul Dávidnak akarja adni a lányát (18, 17/ 18, 21);
- Saul a filiszteusok által akarja meggyilkolni Dávidot (18, 17/ 18, 21);
- Dávid családjának alacsony származása miatt mentegetőzik (18, 18/ 18, 23);

Egy lényeges ponton eltér a két történet. A Mikál férjhez adásánál száz filiszteus előbőrét (1Sám 18, 25) kéri jegyajándékkul, míg Méráb esetében csak azt, hogy „harcolja az Úrnak harcait” (1Sám 18, 17), ami esetünkben fölösleges ismétlésnek hangzik, hiszen a 18. fejezetben többször arról olvashatunk, hogy Dávid harcol Saul oldalán. Sőt éppen hadi sikerére lesz féltékeny, és az ebből kifolyó népszerűsége miatt akarja a vesztét (1Sám 18, 5-8). Nincs egy konkrét esemény, amire gondolhatnánk, ebből szintén arra következtethetünk, hogy itt egy irodalmi allúzióval van dolgunk.

Felettébb magasztosak Saul szavai, melyek egyben Dávid háborús aktivitásának teológiai értékelései: „az Úrnak harcai”. Míg Mikál esetében feltételekhez van kötve a házasság, itt inkább buzdítással van dolgunk:... hw"hy> tAmx]l.mi ~xeL'hiw> lyIx;-!b,l. yLi-hyEh/ %a i ,(csak légy nekem vitéz fiam és harcold az Úr harcait). Ez azzal magyarázható, hogy Mérábot Dávidnak kellett adnia az 1Sám 17, 25 értelmében. Ebből következtethetünk arra, hogy a jegyajándék szóba sem

⁶¹ Mommer 2004, OBO 206, 201 old.

jöhetett.⁶² Méráb tehát a küzdelem előtt jutalomként megígért leány, akit Saul Hadrielnek ad. A 17. fejezet plusz anyaga ennek a gondolatnak a befolyása alatt keletkezett.

Dávid hőstettének jutalma a királyság kellene, hogy legyen. A halott fiúk után a legnagyobb leánynak járt volna a királyság, de ezt Saul gonoszsága hiúsítja meg azzal, hogy Dávid vesztére akarja hozzá adni a lányát, de végül mégis másnak adja.

1Sám 17, 25-27; 30

A deuteronomista kezét éppen 25-27; 30. versekben vehetjük észre. Saul ajánlatát kihirdetik, majd Dávid kétszer rákérdez. A redakció a 30. versben érezhető a leginkább, ahol semmi új információ nem jelenik meg, csupán bwv igével képzett szerkezettel ismétli meg az előzőekben elmondottakat.

!AvarIh' rb'D"K; rb'D" ~['h' Whbuviy>w: hZ<h; rb'D"K;
rm,aYow: rxea; lWm-la, Alc.a,me bSoYIw:

Aztán elfordult tőle egy másikhoz és ugyanígy szólt és a nép megismételte neki az előzőekben elmondottak szerint.

Mindez pedig a deuteronomiumi törvény értelemben fontos 5Móz 17, 6; 19, 15, amivel tulajdonképpen törvényes kereteket ad Saul ígéretének. A deuteronomiumi törvény értelmében csak a két tanú vallomásával megerősített kijelentés lehet jogerős. Egy ember szavára nem lehetett senkit sem elítélni. Saul ígéretével kapcsolatban is ezt látjuk:

- elhangzik egy állítás 17, 25;
- Dávid megkérdi az ott álldogálókat, akik megerősítik 17, 26-27;
- egy másikhoz is odafordul és ugyanazt a választ kapja 17, 30;

Máshol is észrevehető a deuteronomista redakció. Az 54. versben Dávid felviszi a filiszteus fejét Jeruzsálembe. Ez a szöveg összefüggésében anakronisztikusan hat. Egyrészt Saul központi helye Gibeá, másrészt Dávid Jeruzsálemet a 2Sám 5-ben foglalja el. Jeruzsálem szerepének kiemelése csak abban a korban válhatott ennyire fontossá, melyben olyan központosító törekvések érvényesültek, mint a deuteronomiumi hagyományban.

1Sám 17, 12-31

A Méráb történet és az ígélet másik jelentől eleme Dávid származásának kérdése, hiszen a plusz anyagban számos utalás van Dávid családjára, de a királyi jutalom a családot is

⁶² McCarter 1980, 306-308 old.

érintené, az adómentesség elsősorban nem személyes, hanem családi kérdés.⁶³ Tulajdonképpen az egész anyagban Dávidot családjával együtt látjuk. Ez a másik gondolat, ami megjelenik a Méráb epizódban is, és uralja a MSZ többletanyagát is.

A 12-31 versek nem tartalmaznak semmilyen olyan anyagot, amit eddig nem tudtunk volna Dávidról. A 12. vers újra bemutatja családját. Ennek a versnek a szerkezete nagyon hasonlít 1Sám 9, 1-hez, vagy az 1, 1-hez.⁶⁴ Tulajdonképpen a 16, 1-13 summás összefoglalása. Ennek az újbóli bemutatásnak két oka lehet: egy teológiai és egy politikai. Mindkét gondolta ott van a közös szövegben és ezekben a helyzetekben csupán felerősödik. A közös szöveg is utal Dávid pásztori foglalkozására (1Sám 17, 34; 40). Ezt használja fel a redaktor, ide épít bele olyan elemeket, amelyekkel ez a pásztori foglalkozás, illetve a család helyzete előtérbe kerüljön. A király eszményi képe jelenik meg a pásztor alakjában. Dávid pásztor volta egyenlő királyságának a méltatásával.⁶⁵ Egyfajta ontológiai bizonyíték arra nézve, hogy királysága eszményi királyság.

Dávid szerénysége kerül az előtérbe a 18, 18-ban. Ez egy másik indok arra, hogy a szerkesztő miért vezeti be Dávid genealógiáját. A királykép megítéléséből teljesen pozitív a pásztorlét, viszont a király vejévé válás szempontjából nem kedvező. Ha pásztorképben megjelenő királyi ideált hangsúlyozza a történet, akkor legalább annyira hangsúlyozza azt is, hogy alacsony származása miatt nem kerülhet rokoni viszonyba a királlyal. Az, hogy Dávid pásztor atyja juhait mellett az előrevetíti benne a gondos uralkodó képét, de ez azt is jelenti, hogy egy pásztorfiú nem lehet a király veje.

A bemutatott testvérek jellemzése ennek a két gondolatnak van alávetve. Ők ott vannak Saul mellett, ott vannak a megfélemlített tömegben. A neveik valószínűleg a 16, 2-3-ból kerülnek ide, éppen azt a gondolatot tükrözve, hogy „az Úr nem azt nézi, amit az ember.”⁶⁶ Tőlük várnak valamit. Az üzenet szempontjából a szerepük, mint Saul katonai szolgálóinak és a leendő király testvéreinek, éppen az, hogy bemutassák, hogy közülük Dávid a legalkalmasabb.⁶⁷ A felkenetésnél is az Úr őket elvetette, most is csupán Izrael gyalázatában

⁶³ Ez Saul ajánlatának jelentése „házát szabaddá tenné Izraelben”. A *γνιρ.χ'* melléknév az akkád „zaki” melléknévvvel hozható összefüggésbe. A Rasz-Samra-i szövegekből kiderül, hogy a kifejezés olyan szolgákra, katonákra vonatkozik, akiket fegyveres szolgálatukban tanúsított bátorságukért a palota szolgálata alól, a király felmentett. A. F. Rainey-re hivatkozva McCarter 1980, 304 old.

⁶⁴ Auld, Ho, 1992, 24 old., Lust 1986, 13old., Stoebe 1973, 325 old. csupán funkcionalitásában látja a hasonlóságot a versek között, szerinte ez hozzátartozik az ilyenszerű bevezetőkhöz, nem gondolja, hogy köztük valamilyen összefüggés lenne.

⁶⁵ A pásztor mivolt értékelése Rudman 2000, 523-526 old., Dietrich 1996, 174 old.

⁶⁶ Contra Stoebe aki éppen amellel érvel, hogy nem lehet a 16. fejezetből eredeztetni a testvérek számát, vagy nevét. Stoebe 1973, 325 old.

⁶⁷ Stoebe hasonlóan értékeli a testvérek történetbeli szerepét Stoebe 1973, 325 old.

részesek, és csak Dávid révén lehetnek részesek a Saul felszabadítási ajándékában. Motívumaiban a József történethez nagyon hasonló a testvérekkel való viszony.⁶⁸

15-16. versek harmonizáló versek, amelyek egyeztetik az előző történeteket.⁶⁹A 16, 14-23-ban már Saul fegyverhordozójává vált, de most ismét pásztorként mutatja be a történet. Ezért a redaktor közbeiktatja a Dávid hazatéréséről tudósító verset. Itt kapcsolódik össze a két szál a történetben. A filiszteus kihívásával kapcsolatos A negyven napos időmeghatározás valószínűleg egy absztrakt időmeghatározás, mely a veszély nagyságát erősíti, és fokozza a feszültséget.

Az fejezet utolsó versei 55-58, melyek csak a MSZ-ben találhatóak, Saul és Abner nézőpontját tartalmazzák. Itt Dávid családja áll ismét a középpontban, „ki fia ez a gyermek?”. Az idáig ismeretlen Dávidot a király bizalmi körében látjuk. Ez egy keretet adna a történetnek, és a plusz anyagnak. Isai személyével kezdődik, elvezet Saul udvarába, középpont a harc és a csata kimenetele, és ugyanezekkel a motívumokkal záródik a fejezet.⁷⁰

Végül ismertetjük azt az alaptörténetet, melyen a fentiekben ismertetett módszerek és elvek alapján több fázisban redakciók mentek végbe. Az alaptörténet egy hadi tudósítás lehetett eredetileg, melyet teológiai szempontból dolgoztak át.

1-4a; 8-9; 11; 32-36; 37b; 40;42; 43a; 44; 48a; 49; 51-53

Erre az alapszövegre épül rá a következő réteg, ami nem feltétlenül egyszeri redakciót jelent.

4b-7; 10; 37a; 38-39; 43b; 45-48a; 54

Legvégül pedig az a réteg amit csak a MSZ tartalmaz:

12-31; 41; 48b; 50; 55-58

Ennek anyagát a függelékbe közöljük.

⁶⁸ Stoebe 1973, , 327 old.

⁶⁹ Stoebe 1973, 326 old., Dietrich 1996, ZAW 108, 184 old.

⁷⁰ Johannes Klein ismerteti Fokkelman álláspontját, aki szerint itt Dávid mint királyságra aspiráns jelenik meg, mi több a válaszában is olyan hangsúlyokat vél felfedezni ami arra vonatkozik, hogy ő nem Saul szolgája. Klein 2004, 133 old.

Irodalomjegyzék

- Aharoni, Y. Avi-Yonah, M. Rainey, A. E. Safram, Z. Bibliai Atlasz, Busapest 2004
- Auld G., The Story of David and Goliath, A Test Case for Synchrony plus Diachrony, OBO 206, 2004
- Auld G./ Ho C. Y. S., The making of David and Goliath, JSOT 56
- Azzan Y., Goliath's armor and Israelite collective memory, VT 54, 2004
- Barthélemy D./ Gooding D. W./ Lust J./ Tov E., The Story of David and Goliath. Textual and Literary Criticism, OBO 73, Göttingen 1986
- Beck J. A., David and Goliath, a story of place: the narrative-geographical shaping of 1Samuel 17, WTJ 68, 2006
- Brettler, Z. The Creation of History in Ancient Israel, London 1995
- Dietrich, W. Die Erzählungen von David und Goliath in I Sam 17, ZAW 108 (1996) 172-194.
- Dietrich, W./ Naumann, Th. Die Samuelbücher, Darmstadt 1995
- Finkelstein, I. The philistines in the Bible, JSOT 27 (2002) 131-167.
- Györkösy, A. Kapitánfy, I. Tegyei, I. Ógörög magyar nagyszótár, Budapest 1990
- Hoffner, H. A. A hittite analogue to the David and Goliath contest of champions?, CBQ 30 (1968) 220-225.
- Hutzli, J. Mögliche Retuschen am Davidbild in der masoretischen Fassung der Samuelbücher, in Dietrich, W. (szerk), David und Saul im Wiederstreit, OBO 206, Göttingen 2004, 102-117.
- Isbell, Ch. D. A Biblical Midrash on David and Goliath, SJOT 20 (2006) 259-263.
- Keel, O./ Küchler, M./ Uelinger, Ch. Orte und Landschaften der Bibel 1. Zürich 1986
- Klein, J. Unbeabsichtigte Bedeutungen in den Daviderzählungen. Am Beispiel von ISam 17,55-58 in Dietrich, W. (szerk), David und Saul im Wiederstreit, OBO 206, Göttingen 2004, 129-138.
- Kooij, A. The Story of David and Goliath, The early history of its text, Ephemerides Theologicae Lovaniensis 68 (1992), 119-131.
- McCarter, P. K. Samuel: A New Translation with Introduction, Notes and Commentary, AB, New York 1980
- Mommer P. David und Merab- eine historische oder eine literarische Beziehung? in Dietrich, W. (szerk), David und Saul im Wiederstreit, OBO 206, Göttingen 2004, 196-205.
- Rudman D., The commissioning stories of Saul and David as theological allegory, VT 50 (2000) 519-530.
- Stoebe. J. Das erste Buch Samuelis, KAT, Gütersloh 1973

Függelék

1Sám 17 redakciótörténete

Alapszöveg	Redakció ¹ LXX ^B Vorlage előtt	Redakció ² LXX ^B Vorlage után
<p>A filiszteusok összevonták seregeiket a harcra. A júdabeli Szókónál gyűltek össze, és táborni ütések Szókó és Azéká között Efes-Dammímnál. Saul és az izráeliek is összegyűltek, táborni ütések az Élá völgyében, és csatarendbe álltak a filiszteusok ellen. Az innenső hegyen álltak a filiszteusok, a túlsó hegyen pedig az izráeliek. Közöttük völgy volt. Ekkor kilépett a filiszteusok seregéből egy párviadalt vivő harcos.</p> <p>És kiállt, és odakiáltott Izrael csatasorainak: Miért vonultatok ki, és készültetek fel a harcra? Nemde filiszteus vagyok-e én, ti pedig Saul szolgálói? Válasszatok ki magatok közül egy embert, hogy harcoljon velem! Ha le tud győzni, és megöl engem, akkor mi leszünk a ti szolgálaitok; de ha én győzöm le, és én ölöm meg őt, akkor ti lesztek a mi szolgálaink, és ti szolgáltok nekünk.</p> <p>Amikor meghallotta Saul és egész Izrael a filiszteusnak ezt a beszédét, megrettentek, és igen féltek.</p>	<p>név szerint Góliát, aki Gát városából való volt. Magassága hat könyök és egy arasz volt. Fején rézsisak volt, öltözete pikkelyes páncéling, páncélja ötezer sekel súlyú rézből volt. Lábán rézvért és vállán rézdárda volt. Lándzsájának a nyele olyan vastag volt, mint a takácsok zugolyfája, lándzsájának a hegye pedig hatszáz sekel súlyú vasból volt, és egy pajzshordozó ment előtte.</p> <p>Ezt is mondta a filiszteus: Én most gyalázattal illetem Izrael csatasorait. Állítsatok szembe velem valakit, hogy megvívjunk egymással!</p>	<p>Dávid annak az efrátai embernek volt a fia a júdai Betlehemből, akinek Isai volt a neve, és akinek nyolc fia volt. Ez az ember Saul idejében már öreg emberként járt-kelt az emberek között. De Isai három nagyobbik fia hadba vonult</p>

		<p>Saullal. Annak a három fiának, akik hadba vonultak, ez volt a neve: az elsőszülötté Eliáb, a másodiké Abinádáb, a harmadiké pedig Sammá. Dávid volt a legkisebb. A három nagyobb elment Saullal. Dávid elment aztán visszatért Saultól, hogy apjának juhait legeltesse Betlehemben. A filiszteus pedig megjelent reggelenként és esténként, és kiállt negyven napon át. Egyszer ezt mondta Isai a fiának, Dávidnak: Vidd el testvéreidnek ezt a véka pörkölt gabonát meg ezt a tíz kenyeret, és szaladj el a táborba testvéreidhez. Ezt a tíz sajtot pedig vidd el az ezredesnek, és tudd meg, hogy jól vannak-e a testvéreid, és hozz tőlük valami jelet. Az Elah-völgyben vannak ők, ahol Saul és az izráeli férfiak harcban állnak a filiszteusokkal. Felkelt tehát Dávid korán reggel, rábízta a nyáját egy szolgára, felszedelőzködött, és elment, ahogyan Isai parancsolta neki. Amikor eljutott a táborig, éppen akkor fejlődött csatarendbe a sereg és harci zajt támasztottak. Csatarendbe állt Izráel is, meg a filiszteusok is: egyik csatasor a másikkal szemben. Dávid rábízta holmiját arra, aki a szerszámokat őrizte, és a csatasor felé futott. Odaérve megkérdezte bátyjait, hogy jól vannak-e. És miközben beszélgetett velük, előállt a filiszteusok csatásorából a Gátból való harcos, a Góliát nevű filiszteus, és most is ugyanúgy beszélt, Dávid pedig meghallotta. Amikor az izráeli férfiak meglátták azt az embert, mindnyájan elfutottak előle, mert nagyon féltek. Ezt mondták az izráeliek: Láttátok ezt az embert, aki előállt? Azért állt elő, hogy csúfolja Izráelt. Ha akadna olyan ember, aki megölné, gazdagon megajándékozná a király, még a leányát is hozzáadná, és adómentességet adna etyja házának Izraelben. Akkor ezt mondta Dávid a mellette álló embereknek: Mi történik majd azzal az emberrel, aki megöli ezt a filiszteust, és megmenti Izráelt a gyalázattól? Mert ki ez a körülmetéletlen filiszteus, hogy gyalázni meri az élő Isten seregét? A nép pedig</p>
--	--	--

<p>Dávid ezt mondta Saulnak: Senki se csüggedjen el emiatt, elmegy a te szolgád, és megvív ezzel a filiszteussal. De Saul ezt mondta Dávidnak: Nem mehetsz el, hogy megvívj ezzel a filiszteussal, mert még fiatal vagy, ő pedig harcedzett férfi fiatal kora óta. Dávid azonban így felelt Saulnak: Pásztor volt a te szolgád apja juhait mellett, és ha jött egy oroszlán vagy medve, és elragadott egy bárányt a nyájából, utánamentem, leterítettem, és kiragadtam a szájából. Ha pedig ellenem támadt, megragadtam a szakállánál fogva, leterítettem, és megöltem. Leterítette a te szolgád az oroszlánt is, a medvét is: így jár majd ez a körülmetéletlen filiszteus is, mint azok közül bármelyik, mivel csúfolta az élő Isten seregét.</p> <p>Saul így felelt Dávidnak: Menj el, az Úr legyen veled!</p> <p>Kezébe vette a botját, és kiválasztott a patakából öt sima kövecskét; beletette azokat a</p>	<p>Azután ezt mondta Dávid: Az Úr, aki megmentett engem az oroszlán és a medve karmától, meg fog menteni ennek a filiszteusnak a kezéből is.</p> <p>És felöltöztette Saul Dávidot a saját ruhájába, a fejére rézsisakot tett, és páncélba öltöztette. Felkötötte Dávid Saul kardját is a ruhája fölé, és járnival akart, mert még nem próbálta. Ekkor azonban Dávid ezt mondta Saulnak: Nem tudok én ezekben járni, mert nem gyakoroltam. Le is vetette Dávid ezeket.</p>	<p>elmondta neki a beszéd szerint, hogy mi történik azzal, aki ezt levágja. Amikor a legidősebb bátyja, Eliáb hallotta, hogy Dávid az emberekkel beszélget, haragra gerjedt Eliáb, és ezt mondta: Minek jöttél ide, és kire bíztad azt a néhány juhott a pusztában? Tudom, hogy vakmerő vagy, és rosszban töröd a fejed. Csatát akarsz te látni, azért jöttél ide. Dávid ezt felelte: Ugyan mit követtem el? Hiszen ez csak beszéd volt! És elfordult tőle egy másikhoz, és az is ugyanazt mondta, meg a hadinép is ugyanúgy válaszolt neki, mint az előbb. Amikor meghallották, mit beszélt Dávid, jelentették Saulnak, ő pedig magához rendelte.</p>
---	---	--

<p>pásztortáskájába, a tarisznyájába, és parittyával a kezében közeledett a filiszteushoz.</p> <p>mikor a filiszteus rátekintett, megvetően nézett Dávidra, mert fiatal volt, pirosposzsgás és jó megjelenésű. És ezt kérdezte a filiszteus Dávidtól: Hát kutya vagyok én, hogy bottal jössz ellenem?</p> <p>Ezt mondta a filiszteus Dávidnak: Gyere csak ide, hadd adjam testedet az égi madaraknak és a mezei vadaknak!</p> <p>Belenyúlt Dávid a tarisznyájába, kivett belőle egy követ, a parittyájával elröpítette, és úgy homlokra találta a filiszteust, hogy a kő befűrödött a homlokába, és arccal a földre zuhant.</p> <p>Azután odafutott Dávid, rálépett a filiszteusra, fogta annak a kardját, kihúzta a hüvelyéből, megölte vele, és levágta a fejét. Amikor látták a</p>	<p>És szidni kezdte a filiszteus Dávidot Istenével együtt.</p> <p>Dávid így felelt a filiszteusnak: Te karddal, lándzsával és dárdával jössz ellenem, de én a seregek Urának, Izráel csapatai Istenének a nevében megyek ellened, akit te kicsúfoltál. Még ma kezembe ad az Úr, leváglak és a fejedet veszem, a filiszteusok seregének a hulláit pedig még ma az égi madaraknak és a mezei vadaknak adom. És megtudja mindenki a földön, hogy van Isten Izráelben. És megtudja az egész egybegyűlt sokaság, hogy nem karddal és lándzsával szabadít meg az Úr. Mert az Úr kezében van a háború, és ő ad a kezünkbe benneteket. Amikor a filiszteus nekikészült, és egyre közeledett Dávidhoz,</p>	<p>A filiszteus is elindult, és egyre közelebb jött Dávidhoz, és előtte ment a fegyverhordozója.</p> <p>Dávid is kifutott gyorsan a csatasorból a filiszteus elé.</p> <p>Dávid tehát erősebb volt a filiszteusnál, bár csak parittyája és köve volt. Legyőzte a filiszteust, és megölte, pedig nem volt kard Dávid kezében.</p>
--	---	---

<p>filiszteusok, hogy meghalt a vitézük, megfutamodtak. Ekkor elindultak az izráeliek és júdaiak, és csatakiáltással üldözték a filiszteusokat a völgy irányában egészen Ekrón kapujáig. Ott feküdtek a filiszteusok halottai a Saaraim felé vivő úton egészen Gátig és Ekrónig. Azután visszatértek Izráel fiai a filiszteusok üldözéséből, és kifosztották a táborukat.</p>	<p>Dávid pedig fogta a filiszteus fejét, és Jeruzsálemba vitte, fegyvereit pedig sátorába helyezte el.</p>	<p>Mikor látta Saul, hogy kiment Dávid a filiszteus ellen, ezt kérdezte a hadseregparancsnoktól, Abnértól: Abnér, kinek a fia ez az ifjú? Abnér így felelt: Az életedre mondom, ó király, hogy nem tudom. Akkor ezt mondta a király: Kérdezd akkor meg, hogy kinek a fia ez az ifjú. És amikor visszajött Dávid azután, hogy levágta a filiszteust, fogta őt Abnér és Saul elé vezette. A filiszteus feje még a kezében volt. Saul megkérdezte tőle: Kinek a fia vagy, te ifjú? Dávid így felelt: Szolgádnak, a betlehemi Isainak a fia vagyok.</p>
---	--	---